

Fig. 41.
Lille østre kirkegårds-
port på Visnums-Kil
kirkegård.
Foto: Samuel Kaldén.

Renovering av gammal kyrkogård

Trädgårdsarkitekt Samuel Kaldén

Det är i regel en ömtålig och svårlöst fråga att renovera en gammal kyrkogård. En sådan skall kunna sättas i vårdat och värdigt skick och samtidigt bevara sin ursprungliga prägel. Renovering får ej bli modernisering, så att intressanta karaktärsdrag från olika tidsåldrar utplånas.

I bland förekommer att kyrkogårdsförvaltningen vid renoveringsuppdrag kräver att nya detaljer såsom trappor, vattenposter eller avfallsbehållare infogas i den gamla anläggningen. En ej ovanlig önskan är att »försköna« den gamla kyrkogården närmast omkring den kanske medeltida eller äldre kyrkan med springbrunn, rosrabatter och sittplatser. Önskemål som försvårar lösningen av en renovering där det är anledning att bevara tidskaraktären. Det fordras särskilt noggrann bearbetning om sådana detaljer skola kunna infogas i platsens miljö. Dessbättre äro också såväl Domkapitlen som Kungl. Byggnadsstyrelsen ytterst vaksamma vid fastställelsen av sådana förslag.

Ävan ovarsamma krav om borttagande eller hamling av gamla träd framkomma i bland på grund av att de skugga över någon grav. Vanligtvis äro de gamla träden kyrkogårdens värdefullaste prydnader. Hamling kan vidare ifrågakomma endast för vissa trädslag.

En viktig förutsättning för upprättandet av en renoveringsplan är att kyrkogården i detalj uppmättes och kartlägges i befintligt skick. Därvid skall alla gravar, gravvårdar, ramar och andra inhägnader, häckar, buskar och träd samt murar, byggnader, gångar och terrängförhållanden inmätas och nivåförhållandena avväges.

Som exempel för en renovering, där kyrkogårdens gamla karaktärstyp bevarats, vill jag nämna *Visnums-Kils kyrkogård* i östra Värmland. Den uppgiften låg mig på ett alldeles särskilt sätt varmt om hjärtat, då den är min hembygds kyrkogård och samtidigt en av mina första renoveringsuppgifter.

Den kyrka och kyrkogård, där man som barn med sina föräldrar söndagligen fått de första upplevelsorna av livets högtider,

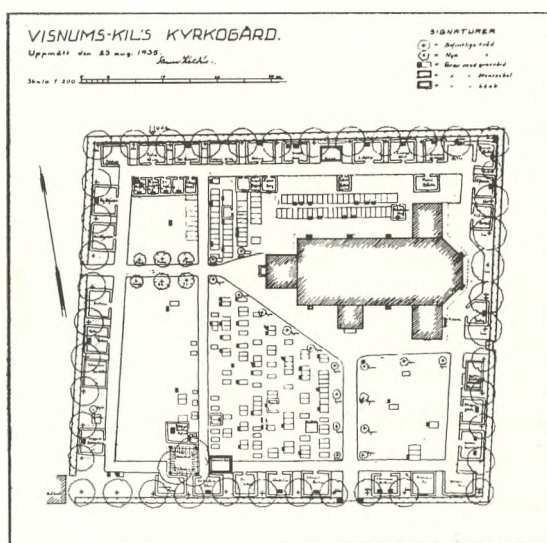
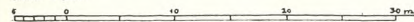

Fig. 42.
Visnums-Kil kirkegård,
opmåling 1935
ved Samuel Kaldén.

VISNUMS-KILS KYRKOGRÅRD.

PLAN ÖVER NUVARANDE KYRKOGRÅRDEN OCH FÖRSLAG TILL UTVIDGNING.

Skala 1:200.

Karlstad den 19. dec. 1944.

Samuel Kaldén.

Åker

TECKENFÖRKLARING:

- ⊕ = Befintliga träd.
- ⊙ = Nya träd.
- ▭ = Grav med gravvård
- ▭ = stenar m
- ▭ = häck.
- = Gräsmatta, som ej lages i bruk för gravar.
- = gamla linjer
- = Gravkvartergränser.

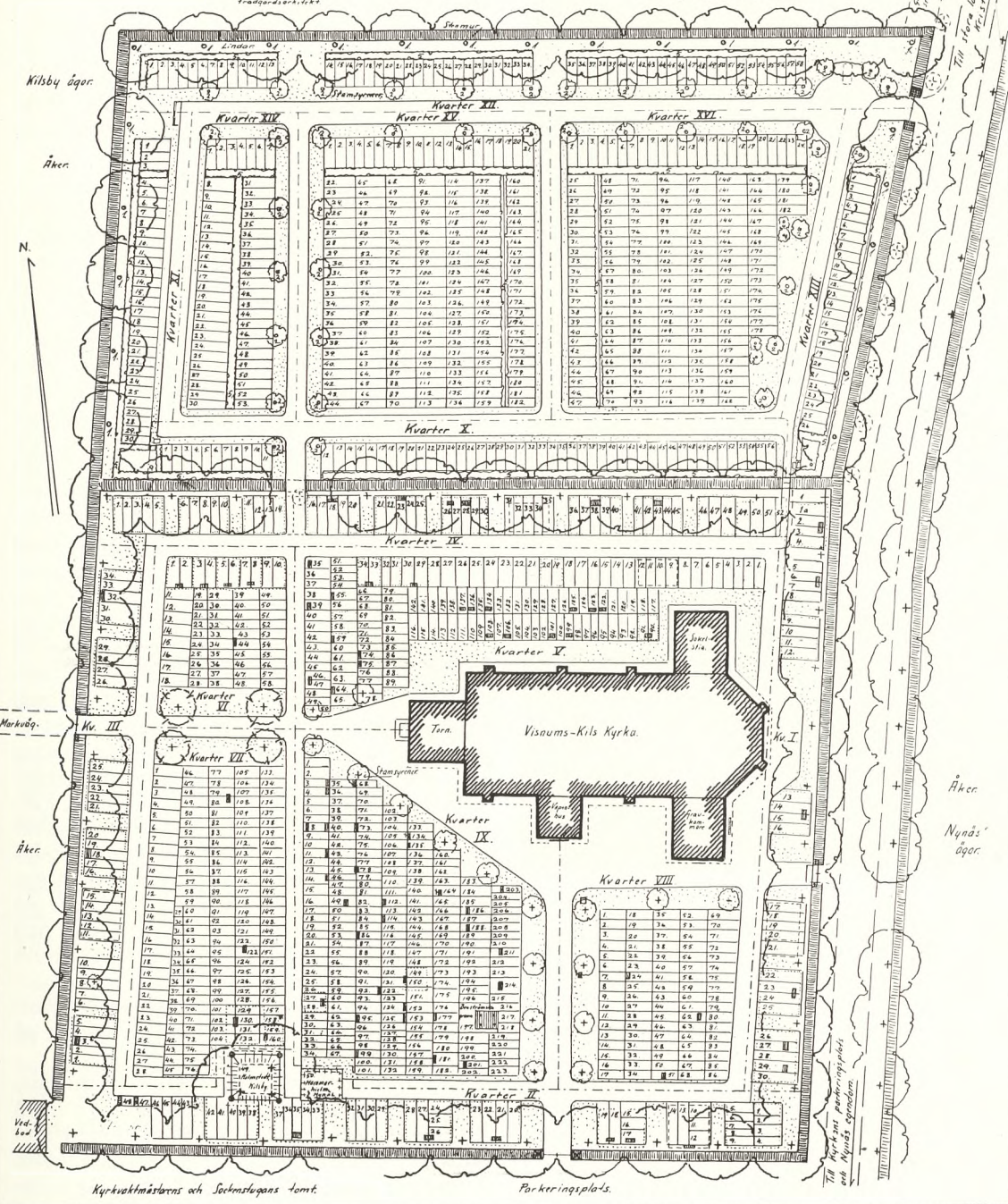

Fig. 43. Visnums-Kil kirkegård, plan og forslag til udvidelse af trädgårdspark. Samuel Kaldén, 1944. Mål: c. 1:1500.

Fig. 44.
Visnums-Kil kirkegård,
typisk for
östvärmlands
settebebyggelse.

Fig. 45.
Ved reguleringen er
kirkegårdens gamle
karakter helt bevaret,
og kun gravene i
græsset er fortsat
og vedligeholdt
på værdig måde.

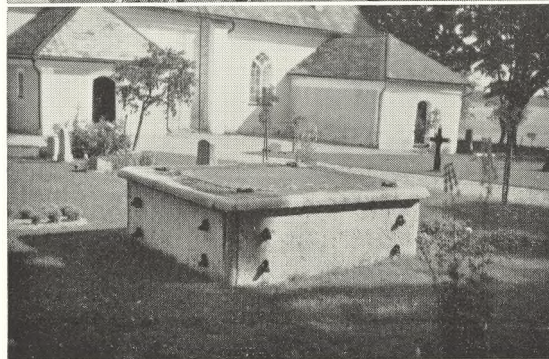

Fig. 46.
En tumba på
den gamle kirkegård.
Alle fotos: S. Kaldén.

där man fått erfara platsens helgd, där man bland den högtidsklädda konfirmandskaran första gången fått samlas vid nattvardsbordet och sedan fått uppleva många högtider både i sorg och glädje, — med den platsen handskas man med varlig hand. Det var en lärorik uppgift att just i början få behandla en sådan sak på en plats, där dessa renoveringens så ömtåliga problem blevo så levande. Där var önskan att bevara den ursprungliga karaktären självklar. Församlingsprästen var komminister *B. J. Kaldén* — min fader, som under de sista av sina

40 tjänsteår i församlingen 1941 ombesörjde att renoveringen kom till stånd. Den för saken intresserade kyrkvaktaren på platsen, *Per Zetterqvist*, kunde på grund av halvtidstjänst själv utföra största delen av anläggningsarbetena.

Vid denna renovering omlades gräsmattor och iordningställdes alla allmänna gravar. Till familjegravplatserna utfördes principskisser, vilka gravinnehavarna sedan efter egen önskan fingo använda. Det tillvägagångssättet innebar att familjegravplatserna först så småningom börjat få bättre utformning.

Bland gamla gravar, som iståndsattes, bör särskilt nämnas en tumba av kalksten, vars överliggande håll låg direkt i gräsmattan. Dess sidohällar voro skingrade. En låg som trappsten vid kyrkans södra port, en annan låg på samma sätt vid den närbelägna gamla Klockaregården och de två övriga funnos likaledes på olika gårdar i socknen. De återfördes och hopsattes med smidesjärn. Under tumban vila förfäder till skeppsredarna *Axel* och *Dan Broström*, *Kristinehamn* och *Göteborg*. Den senares världsfamnande skeppsrörelse är välkänd i alla världsdelar.

De allmänna gravarna ordnades med $1,30 \times 0,60$ m stora gravkullar med matjordsytan i gräsmattans nivå, och om flera sådana vårdade kullar lågo i följd, grusades mellanliggande 40 cm breda ytor. I övrigt fick gräsmattan gå helt intill gravkullarnas planterade jord. Vintergröna, *Vinca minor*, förekom rikligt och tillvaratogs vid omläggningen och planterades åter på gravarna. Den är en av de värdefullaste och vackraste gravprydnader, hårdig, alltid levande i sitt vintergröna glänsande bladverk samt älskvärt anspråkslös med sina vackra blå blommor. Dessutom användes *sedum*, *cerastium*, *iris* och på enstaka gravar även högväxande perenna såsom *aconitum* och pioner. Sedermera har i allt större utsträckning sommarblommor i mera lysande färger kommit till användning. Tyvärr synes det ske på just vintergrönans bekostnad.

Nuvarande komministern i Visnums-Kil, *Elov Mjörning*, begärde senare även utvidgningsförslag till kyrkogården, vilket framgår av bif. kyrkogårdskarta och foton. Utvidgningen, som färdigställdes och invigdes 1946, är planerad i stil med den gamla kyrkogården, varför den nu bildar en harmonisk helhet med densamma.